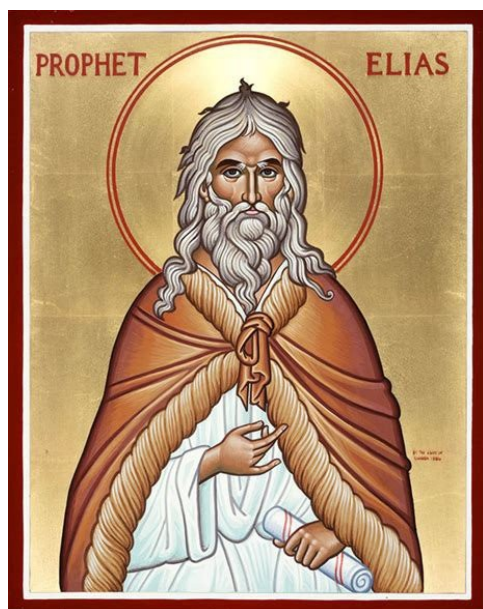

Zaterdagmiddag
5 oktober 2024

SCRATCH MET KOOR & ORKEST

Onder leiding van Herman Rouw en Jakob Gaede

Zaal open (voor publiek) 16.30 uur
Aanvang concert (uitvoering scratch) 17.00 uur
Toegang: Gratis, inclusief drankje na afloop
Locatie: Kogerkerk, Kerkstraat 14,
1541 GV te Koog aan de Zaan

Welkom bij het Zaans Symfonie Orkest

Het Zaans Symfonie Orkest organiseert voor de 6e maal een scratchdag voor koor en orkest. In één dag wordt de muziek ingestudeerd en in de namiddag uitgevoerd voor publiek.

Het programma omvat delen uit de Elias van Mendelssohn.

De dag staat onder leiding van Herman Rouw (koor), Jakob Gaede (orkest), begeleid door Bram Biersteker (orgel).

Over de componist en de compositie

Felix Mendelssohn Bartholdy (Hamburg 1809 – Leipzig 1847) had na de succesvolle première van zijn oratorium Paulus (1836) zin om een tweede oratorium te schrijven dat nog grootser zou moeten worden. Hij vroeg aan zijn vriend Karl Klingemann om hem daarvoor een geschikte tekst te leveren. Karl kon echter maar niet enthousiast worden over het bijbelverhaal over de profeet Elias. Het schrijven duurde en duurde, maar hij kwam uiteindelijk niet verder dan schetsen (een scenario).

Mendelssohn liet deze vervolgens zien aan zijn oude vriend en tekstschrijver van de Paulus, de theoloog Julius Schubring; Schubring leverde wel snel de gevraagde teksten op, maar deze waren deels gebaseerd op fragmenten uit het Nieuwe Testament en met verwijzingen naar de figuur van Christus, die in de tijd dat Elias leefde nog niet bekend was. Mendelssohn gebruikte vervolgens een deel van het materiaal niet omdat hij zich wilde baseren op het Oude Testament. Uitgebreide correspondentie over de problemen hierbij is bewaard gebleven.

Ook ontving hij - in 1837 - twee tekstboeken voor een Engelstalige versie van de Elias, maar deze zond hij met een vriendelijk bedankje - hij wilde zich houden aan het Duits - terug aan de Engelse schrijvers. Mendelssohn voltooide de Duitse versie in de navolgende jaren echter niet.

Toen Mendelssohn in 1845 uit Engeland een uitnodiging ontving om voor het Birmingham Music Festival een groot koorwerk te schrijven., werden de plannen voor zijn Elias weer uit de kast gehaald, maar op de Duitse tekst moest nog wel een betere Engelse vertaling worden gemaakt.

William Bartholomew, die al eerder de meeste liederen van Mendelssohn, de Paulus en Lobgesang had vertaald, kreeg deze opdracht. Hij mocht van de componist de Duitse tekst echter niet één op één vertalen, maar diende zich te baseren op de traditionele Lutherse bijbelvertaling, in overeenstemming met de traditionele Engelse King James-vertaling, hetgeen wel tot ritmische complicaties leidde. Zo luidt bijvoorbeeld de laatste frase uit het inleidende

recitatief 'Ich sage es denn' in het Engels 'But according to my word' - een sprong van vijf naar zeven lettergrepen.

De uitvoering van de onder grote druk voltooide Engelstalige versie in Birmingham zette Mendelssohn er daarna toe om nog eens flink aan de Duitse versie te sleutelen, die vervolgens ruim een jaar later (najaar 1847) in Berlijn zijn première beleefde.

Op vele kleine plekken in de partituur merkt men dat òf (vaak) de Engelse òf (soms) de Duitse tekst niet goed passen bij de muziek. Ondanks die overwegend kleine bezwaren wordt in de Engelstalige landen dit oratorium - onder de naam 'Elijah' - altijd in het Engels gezongen. In de Vulgaat, de Latijnse bijbelvertaling van kerkvader Hiëronymus (voltooid in 405) heet de profeet 'Elias' en zo wordt ook de Duitse versie van het oratorium genoemd.

Het verhaal zoals uitgewerkt door Mendelssohn

Het leven van Elias kende veel beproevingen en dat gegeven komt ook duidelijk terug in deze uitvoering van Mendelssohn. In zijn oratorium Elias laat de componist meteen vanaf het begin ('Einleitung') zijn hoofdpersoon Elias zingen. Eerst spreekt de profeet een afschuwelijke vervloeking uit. Pas daarna begint het orkest, heel zacht, aan de ouverture.

Het bijbelverhaal over de profeet Elias is één groot drama. Het is een verhaal met een boze God, een opstandig volk, een niet al te godvruchtige koning en een wraakzuchtige koningin; maar vooral een verhaal waarin het ene wonder na het andere gebeurt.

De bloedmooie prinses Izebel (Jezebel in de Engelse versie), afkomstig uit buurland Fenicië (het huidige Libanon) palmt haar man, koning Achab van Israël zodanig in dat háár geloof een prominente plaats krijgt in het koninkrijk, met als gevolg dat het volk Gods (Israel) zich meer en meer bekeerd tot aanbidding van de god Baäl.

God heeft schoon genoeg van de situatie, en stuurt, met hulp van een engel, zijn profeet Elias naar het hof van de koning. Daar spreekt Elias een vervloeking uit: "Er zal in de komende jaren geen dauw of regen zijn, totdat ik zeg dat het weer gaat regenen". Zo straft God het volk met een hongersnood.

Izebel, die dit als een directe aanval op haar eigen geloof ziet, weet Achab zo ver te krijgen dat deze een prijs op het hoofd van alle predikers en profeten van De Heer zet, waarop Elias de bergen in vlucht. Daar is nog water in de beken en eten krijgt hij van een raaf die hem stukjes brood en vlees brengt.

<voor het vervolg, zie pagina 7>

Vergeet u niet om uw telefoon op Concertstand te zetten?
Deze vindt u als het icoontje met een vliegtuig.

Z A N G T E K S T

Einleitung (Elias)

So wahr der Herr, der Gott Israels lebet, vor dem ich stehe: Es soll diese Jahre weder Tau noch Regen kommen, ich sage es denn.

Ouvertüre (instrumental)

KLAGE, GEBET UND VERHEISSUNG

1. Chor (das Volk)

Hilf, Herr! Hilf, Herr! Willst du uns denn gar vertilgen? Die Ernte ist vergangen, der Sommer ist dahin, und uns ist keine Hilfe gekommen! Will denn der Herr nicht mehr Gott sein in Zion?

Rezitativ

Die Tiefe ist versieget! Und die Ströme sind vertrocknet! Dem Säugling klebt die Zunge am Gaumen vor Durst! Die jungen Kinder heischen Brot! Und da ist niemand, der es ihnen breche!

5. Chor (das Volk)

Aber der Herr sieht es nicht. Er spottet unser! Der Fluch ist über uns gekommen. Er wird uns verfolgen, bis er uns tötet!

"Denn ich der Herr, dein Gott, ich bin ein eifriger Gott, der da heimsucht der Väter Missetat an den Kindern bis ins dritte und vierte Glied derer, die mich hassen.

Und tue Barmherzigkeit an vielen Tausenden, die mich liebhaben und meine Gebote halten."

WUNDER DER ERWECKUNG

9. Chor

Wohl dem, der den Herrn fürchtet und auf seinen Wegen geht! Wohl dem, der auf Gottes Wegen geht!

Denn Frommen geht das Licht auf in der Finsternis. Den Frommen geht das Licht auf von dem Gnädigen, Barmherzigen und Gerechten.

WUNDER DES FEUERS

20. Chor (das Volk)

Dank sei dir Gott, du tränkest das durst'ge Land! Die Wasserströme erheben sich, sie erheben ihr Brausen. Die Wasserwogen sind groß und brausen gewaltig. Doch der Herr ist noch größer in der Höhe.

Inleiding (Elias)

Zo waar als de Heer, de God van Israël, voor Wie ik sta, leeft: Er zal deze jaren regen noch dauw komen, tenzij ik het zeg!

Ouverture (instrumentaal)

KLACHT, GEBED EN BELOFTE

1ste koorzang (het volk)

Help, Heer! Zult gij ons dan totaal verdelgen? De oogsttijd is verstreken, de zomer is voorbij en er is voor ons geen hulp gekomen! Wil de Heer dan geen God meer zijn in Zion?

Recitatief

De dalen werden droog en de stromen hielden op te vloeien. De tong kleeft de zuigeling aan het gehemelte van dorst. De kinderen roepen om brood en niemand die het hun geeft!

5de koorzang (het volk)

Maar de Heer ziet het niet. Hij spot met ons. De vloek is over ons gekomen. Hij zal ons vervolgen, tot Hij ons doodt.

'Want Ik, de Heer uw God, ben een jaloerse God, die de misdaden der vaderen vergeldt aan de kinderen tot in het derde en vierde geslacht van hen, die Mij haten.

En ik bewijs barmhartigheid aan vele duizenden, die mij liefhebben en Mijn geboden 'onderhouden'.

WONDER VAN DE OPWEKKING

9de koorzang

Zalig hij die de Heer vreest en op Zijn wegen wandelt. Zalig hij die op Gods wegen wandelt.

Voor de vromen gaat het licht op in de duisternis. Voor de vromen gaat het licht op van Hem die genadig, barmhartig en rechtvaardig is.

WONDER VAN HET VUUR

20ste koorzang (het volk)

Dank U, o God Die het dorstige land te drinken geeft! De stromen rijzen, zij beginnen te bruisen, de golven zijn groot en razen geweldig. Maar groter nog is de Heer in de hemel.

2. TEIL - MAHNUNG UND VERSICHERUNG

22. Chor

Fürchte dich nicht, spricht unser Gott, fürchte dich nicht, ich bin mit dir, ich helfe dir! Denn ich bin der Herr dein Gott, der zu dir spricht: Fürchte dich nicht! Ob tausend fallen zu deiner Seite und zehntausend zu deiner Rechten, so wird es doch dich nicht treffen.

BEDROHUNG UND RÜCKZUG DES ELIAS

29. Chor

Siehe, der Hüter Israels schläft noch schlummert nicht. Wenn du mitten in Angst wandelst, so erquickt er dich.

32. Chor

Wer bis an das Ende beharrt, der wird selig.

ERSCHEINUNG GOTTES - HIMMELFAHRT DES ELIAS

34. Chor

Der Herr ging vorüber, und ein starker Wind, der die Berge zerriß und die Felsen zerbrach, ging vor dem Herrn her, aber der Herr war nicht im Sturmwind.

Der Herr ging vorüber, und die Erde erbebt, und das Meer erbrauste, aber der Herr war nicht im Erdbeben. Und nach dem Erdbeben kam ein Feuer, aber der Herr war nicht im Feuer. Und nach dem Feuer kam ein stilles, sanftes Sausen. Und in dem Säuseln nahte sich der Herr.

38. Chor

Und der Prophet Elias brach hervor wie ein Feuer, und sein Wort brannte wie eine Fackel. Er hat stolze Könige gestürzt. Er hat auf dem Berge Sinai gehört die zukünftige Strafe, und in Horeb die Rache.

Und da der Herr ihn wollte gen Himmel holen, siehe, da kam ein feuriger Wagen, mit feurige Rossen, und er fuhr im Wetter gen Himmel.

ERLÖSUNG UND ANKÜNDIGUNG

42. Chor (Schlußchor)

Alsdann wird euer Licht hervorbrechen wie die Morgenröte, und eure Besserung wird schnell wachsen; und die Herrlichkeit des Herrn wird euch zu sich nehmen.

Herr, unser Herrscher! Wie herrlich ist dein Name in allen Landen, da man dir dankt im Himmel. Amen.

2DE DEEL - VERMANING EN VERZEKERING

22ste koorzang

Vreest niet, spreekt onze God; Ik ben met u. Ik help u; want Ik ben de Heer uw God, die tot u spreekt: Vreest niet! Of duizenden aan uw linkerzijde en tienduizenden aan uw rechterzijde vallen, het zal u niet treffen.

BEDREIGING EN TERUGKEER VAN ELIAS

29ste koorzang

Zie, de beschermer van Israël slaapt of slumert niet. Als gij in angst leeft, dan sterkt Hij u.

32ste koorzang

Wie tot het einde volhardt, zal zalig worden.

VERSCIJNING VAN GOD - HEMELVAART VAN ELIAS

34ste koorzang

De Heer ging voorbij, en een sterke wind, die de bergen in stukken scheurde en de rotsen verbrijzelde, ging voor de Heer uit, maar de Heer was niet in de stormwind. De Heer ging voorbij en de aarde begon te sidderen en de zee te bruisen, maar de Heer was niet in de aardbeving.

En na de aardbeving kwam er een vuur, maar de Heer was niet in het vuur. En na het vuur kwam er een stil, zacht suizen. En in het gesuizen naderde de Heer.

38ste koorzang

En de profeet Elias kwam aan als een vuur en zijn woord brandde als een fakkel. Hij heeft trotse koningen ten val gebracht. Hij heeft op de berg Sinai de toekomstige straf gehoord en op Horeb de wraak.

En toen de Heer hem naar de hemel wilde brengen, zie, toen kwam een vurige wagen met vurige paarden en hij reed met onweer naar de hemel.

VERLOSSING EN AANKONDIGING

42ste koorzang (slotkoor)

Dan zal uw licht aanbreken als het morgenrood en uw genezing zal snel toenemen en God zal u opnemen in Zijn heerlijkheid.

Heer onze Heerser, hoe heerlijk is Uw Naam in alle landen, waar men U in de hemel dankt. Amen.

SAMENSTELLING KOOR (VANDAAG)*

- Sopraan: Marieke Bakker, Mw Bank-Heimink Liesert, Valentina Blom, Thealet Bos-Olthoff, Clara Bruins, Ellen Chilla, Anneke Dene-kamp, Wilma Duinmeijer, Renée Fagel, Adri Hol, Lidwien van der Hulst, Astrid van de Kamer, Marjoke Keek, Marie Klass, Reina van der Klis, Ada Knibbe, Anja de Kock, Cilia Koenis-Gerdes, Wil van Koolwijk, Mariëtte Mak, Anke Man, Kelly Muller, Paula van Oevelen, Gerda Pijls, Nicole Prins, Lydia Schaap, Sabine Scratch, Ineke van Venetiën, Jetty Wassenaar, Carla de Wid, Willemijn Wielinga, Petra Zijp
- Alt: José Bakker, Erica Beerman, Bente Biesheuvel, Greet Bijl, Frederika Braas, Suzanne Dings, Margreet van Gorsel, Miep van de Groenekan, Hanneke Hinfelaar, Christina Kat, Lucy Klanderma, Astrid Kloosterman, Lonke Koolman, Loes van Koolwijk, Cora Koorn, Tineke van Kralingen, Herma Lodder, Tatjana Nitschinger, Ellen Oudmaijer, Ineke de Putter, Jenny Schildt, Margaretha Stadt, Els Tempelaars, Ank Tempelmans Plat, Dity Verkade, Hilde Wijte
- Tenor: Carla Balm, Petra Bijl, Jacob Buijs, Henk Kaspers, Adrie Lodder, Wim Mak, Jan Mul, Erno de Vries, Simon Wals
- Bas: Cors Bijl, Fons Bleijendaal, André Dijst, Wim Hartkamp, Kees den Hollander, Leo Holtkamp, Frans Hulskamp, Renzo Lotti, John Lust, Ab Plugge, Frits Ruis, Peter van Tongeren

SAMENSTELLING ORKEST (VANDAAG)*

- 1e viool: José Vosbergen, Maria Antsukh, Ludo Fassaert, Henk Pijls, Dennis Kloek, Just Meijer
- 2e viool: Ellis Verreijt, Dorothé Linders, Anne Dharampal, Ton Roling, Ilias Frieling, Sander Anink
- Altviool: Jürgen Rodemeijer, Ton Olsthoorn, Ria Slijkhuis
- Cello: Jeannine Groenheiden, Paula Velthuys, Heleen Tolsma, Erica Rijkens, Bibi Rijken
- Contrabas: Saskia Andriessen, Huud Ouwehand, Barbara Gravendeel
- Fluit: Jacco Verburgt, Christine Calis, Marga Muntjewerff, Hanneke Tonkens
- Hobo: Rinske Lankhorst (t.v.v. Lida Spaans), Isabelle van Beek, Peter Vink
- Klarinet: Marcus Prins, Lia Kok, Hans van Herwaarden
- Fagot: Remko Littooi, Jurgen Warmerdam
- Hoorn: Tim Knol, Rieta Mulder, Mira Twisk-Heesakkers
- Trompet: Klaas Kes
- Trombone: Jolande den Braber, Dick Bulterman, Ferdi van Eeten
- Bastuba: Dick Roet
- Orgel: Bram Biersteker
- Slagwerk: Leida Zandstra (pauken)

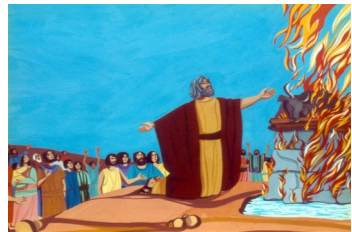
(*) Zoals bekend bij het ter perse gaan van dit boekje

Maar na verloop van tijd wordt het zo droog dat ook de raaf geen eten meer vindt. Moeizaam daalt Elias af uit de bergen en trekt hij verder (ri Fenicië), alwaar hij uitgeput voor de poort van de welvarende handelsstad Akbar ineenzijgt. Nadat een jonge weduwe met zoontje zich daar over hem heeft ontfermt, trekt Elias bij haar in. Zij kan nog broodkoeken bakken, want op wonderbaarlijke wijze raakt het kleine voorraadje meel en olie dat zij nog heeft, maar niet uitgeput.

Dan sterft het zoontje van de weduwe. De vrouw verwijt Elias - met zijn vreemde geloof - de dood van haar kind, waarop de profeet God smeekt het jongetje weer tot leven te wekken. Het gebed wordt verhoord, en de dolgelukkige moeder sluit haar kind weer in de armen. Waarna 'die vreemde sloeber' Elias in aanzien stijgt bij de stadbewoners en hun gouverneur en een vraagbaak voor hen wordt in netelige kwesties.

Na drie jaar droogte gaat Elias, na weer te zijn ingefluisterd door een engel Gods, terug naar het hof van koning Achab. Ondanks alle ellende aanbidt het volk de afgodsbeelden uit buurland Fenicië nog steeds. Elias daagt de Baälpriesters uit tot een krachtmeting tussen hun god en de zijne. Hij laat twee brandstapels oprichten, elk met een geslachte os erop. De god die erin slaagt het offer aan te steken, is de enige echte. Hoe hard de Baälpriesters hun god ook aanroepen, ze krijgen van hem niet gedaan om hun vuur aan te steken. Maar als Elias voor zijn stapel gaat bidden, schiet het vuur de hemel uit en vat de stapel vlam.

Het volk begrijpt dat het de verkeerde god vereerd heeft en bekeert zich. Ook klinkt hierna de bede aan God om de mensen die zo van de droogte te lijden hebben, te helpen. Een knecht van Elias gaat op de uitkijk staan en ziet een klein wolkje aan de horizon verschijnen, maar het zal groot genoeg blijken om veel regen te brengen. De mensen zijn blij en dankbaar, getuige de 20ste koorzang.

Koningin Izebel kan het niet verteren dat Elias zijn god gewonnen heeft. Ze hitst weer het volk tegen de profeet op en wil hem nogmaals laten vermoorden. Elias vlucht opnieuw de woestijn in. Van daaruit trekt hij met een leger van trouwe volgelingen ten strijde tegen het kwaad. Na weer vele jaren gestreden te hebben (32ste koorzang), volgt God's ultieme beloning: Elias sterft en wordt via een vuurstraal in de hemel opgenomen (34ste koorzang en slotkoor).

Bronnen: Stichting Educatieve Orkest Projecten, Daan Admiraal, De Vijfde Berg (Paolo Coelho), Lexicon van de Klassieke Muziek en Wikipedia

Toonzetting van het verhaal

Mendelssohn is er prachtig in geslaagd het bijbelverhaal van meeslepende muziek te voorzien. Indrukwekkende koren wisselt hij af met intieme aria's en ontroerende duetten. Je hoort als het ware het volk onder de droogte lijden, je leeft mee bij de scène met het offer en het aanroepen van de goden en je haalt opgelucht adem bij de komst van de regen. Vanaf de eerste opvoering was de Elias een geweldige hit, en ook nu nog spreekt het werk tot de verbeelding. Niet voor niets behoort de Elias tot het standaardrepertoire van koren over de hele wereld.

U bent alvast van harte uitgenodigd om weer te komen luisteren bij één van onze komende concerten, maar u kunt ook met ons meespelen:

Het Zaans Symfonie Orkest zoekt violen, altviolen, een fagot, trompetten en trombones!

Lijkt het u leuk om met een enthousiaste groep te repeteren en enkele malen per jaar een mooi concert te geven?! Kom eens meemusiceren op proef, op projectbasis of als lid.

Voor meer informatie over het meer dan 100 jaar oude Zaans Symfonie Orkest zie onze website, **www.zaanssymfonieorkest.nl**, ook te vinden via deze QR-code:

Dit concert wordt u als bezoeker kosteloos aangeboden. Mocht het gebodene bij u in goede aarde zijn gevallen en u een vrijwillige bijdrage willen geven, dan kan dat in onze foienpot of via deze QR-code:

